

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

2022

TATAISO YA HO TSHWAYA

MATSHWAO: 80

Tataiso ena ya ho tshwaya e na le maqephe a 26.

TATAISO YA HO TSHWAYA:

- Ha mohlalobuwa a arabile dipotso tse ngata ho feta palo e behilweng, tshwaya feela karabo ya pele (**Mohlalobuwa ha a lokela ho araba potso e telele le dipotso tse kgutshwane mofuteng o le mong wa sengolwa**).
- Haeba a arabile dipotso ka bone ba tsona dithothokisong tseo a ithutileng tsona KAROLONG YA A, (dithothokiso tseo a di rutilweng) tshwaya feela dipotso tse pedi tsa pele.
- Haeba a arabile dipotso tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane kapa a arabile tse pedi tsa mofuta wa dipotso tse telele KAROLONG YA B le ya C, tshwaya karabo ya pele, mme o tlohele ya bobedi. Athe ha a arabile dipotso ka bone ba tsona, tshwaya karabo ya pele ho karolo e nngwe le e nngwe ha feela a arabile e le nngwe ya dipotso tse kgutshwanyane le e le nngwe ya dipotso tse telele.
- Ha mohlalobuwa a nehelane ka dikarabo tse pedi, ya pele e fosahetse, mme ya bobedi yona e nepahetse, tshwaya karabo ya pele, mme o tlohele e e latelang.
- Ha dikarabo di nomorilwe di fosahetse, tshwaya ho ya ka memorandamo.
- Haeba mopeleto o fosahetse hoo o thunthetsang moelelo, fosisa karabo e jwalo. Haeba mopeleto o fosahetseng o sa thunthetse moelelo, tshwaya karabo eo e nepahetse.

Potso tse telele:

- Ha bolelele ba moqoqo bo le ka tlase ho palo ya mantswa e behilweng (kgutshwane), se behe kotlo hobane mohlalobuwa o se a ntse a iphele ka mosing. Haeba moqoqo o le molelele haholo, tshwaya ho ya ka seo mohlalobuwa a se ngotseng o nto sekaseka sena le batshwai ba ka sehloohong. **Sebedisa ruburiki ya ho lekanyetsa e leqepheng la 3 le e leqepheng la 8 ho lekanyetsa moqoqo wa mohlalobuwa.**

Dipotso tse kgutshwane:

- Haeba mohlalobuwa a sa sebedisa matshwao a di-a-bulwa le di-a-kwalwa moo a lokelang ho qotsa, se behe kotlo.
- Bakeng sa dipotso tse bulehileng, se ka aba matshwao bakeng sa E/TJHE kapa KE A DUMELA/KE A HANA. Lebaka/Tshehetso ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.
- Ha ho matshwao a ajwang bakeng sa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLO. Lebaka/Tshehetso ke yona e lokelang ho abelwa matshwao.

KAROLO YA A: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: THOTHOKISO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 10]

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
DIKAHARE	5–6	4	3	2	0–1
<p>Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshekatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ho tswa thothokisong/temeng.</p> <p>MATSHWAO A 6</p>	<p>-O bontsha kutlwisiso e tebileng ya se botswang</p> <p>-O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa; di tshehetswa ho tswa thothokisong.</p> <p>-Kutlwisiso ke e babatsehang ya mofuta wa sengolwa le thothokiso.</p>	<p>-O bontsha kutlwisiso, mme o hlalosa se botswang ka tshwanelo.</p> <p>-O hlahisitse dintlha tse anelang ka tsela e kgotsofatsang.</p> <p>-O hlahisitse dintlha tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tiisitsweng kamoo ho lokelang.</p> <p>-O utlwisisa mofuta wa sengolwa le thothokiso.</p>	<p>-O bontsha kutlwisiso e mahareng ya se botswang.</p> <p>-O hlahisitse dintlha tse seng kae ho tshehetsa sehlooho.</p> <p>-Tse ding tsa dintlha tse hlahisitsweng ho tshehetsa sehlooho di ntle.</p> <p>-Tse ding tsa dintlha di tsheheditse, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle.</p> <p>-Kutlwisiso ya motheo feela ya mofuta wa sengolwa le thothokiso.</p>	<p>-O bontsha kutlwisiso e sa kgotsofatseng ya se botswang.</p> <p>-Ho batla ho se dintlha tse hlahisitsweng ho tshehetsa sehlooho.</p> <p>-Kutlwisiso ya mofuta wa sengolwa le thothokiso ke e haellang.</p>	<p>-Ha a bontshe kutlwisiso ya letho ya se botswang.</p> <p>-Dintlha tse tshehetsang ha di hlahiswe ho tswa thothokisong.</p> <p>-Mohlalobuwa ha a utlwisisa hantle mofuta wa sengolwa le thothokiso.</p>

SEBOPEHO TSHEBEDISO PUO	LE YA	4	3	2	1	0–1
Sebopeho, nehelano le tlhophiso ya mehopolo. Tshebediso ya puo, sehalo le setaele tse sebedisitsweng		-Sebopeho se hlahisitswe ka tsela e momahaneng. -Dintlha di utullotswe hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng. -Tshebediso ya puo, sehalo le setaele ke tse butswitseng, tse susumetsang le ho nepahala. -O batla o hloka diphoso tsa puo, tsa mopeleto le tsa matshwao a puo/a ho bala.	-Sebopeho ke se hlakileng, mme dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang, -Tlhahiso ya mehopolo ke e utlwisisehang. -Tshebediso ya puo, sehalo le setaele di nepahetse.	-O hlahisitse bopaki bo seng bokae ba sebopeho. -Tlhahiso ya mehopolo e a haella, ha e hlalohanyehe, mme ha e na momahano. -Diphoso tsa tshebediso ya puo ha se tse kaalo, mme sehalo le setaele ha se tse loketseng.	-Sebopeho se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng. -Mehopolo ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang. -Sehalo le setaele ha se tse loketseng.	-Moqoqo o bopehile ka tsela e fokolang. -Ho na le diphoso tse tshabehang tsa tshebediso ya puo le setaele se fosahetseng.

ELA TLHOKO: Ha karabo ya mohlahlobuwa e tswile lekoteng mme a sa bua ka Dikahare hohang, feela a ngotse moqoqo wa boiqapelo, mo abele 0 bakeng sa dikahare le tshebediso ya puo.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO**POTSO YA 1****KGOMO TSA BOHADI – H Mokati****TATAISO HO BATSHWAI:**

Motshwai a bale nehelano ya mohlahlobuwa e lokelang ho hlahiswa sebopelong sa moqoqo. Sena se bolela hore nehelano e lokela ho ralwa ka tsela ya hore ho be le selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo. Moqoqo o tlameha ho hlahiswa ka tsela e supang kgokahano le momahano ya dintlha, dipolelo le diratswana.

Motshwai a tadime makgetha ana a mabedi a latelang ha a tshwaya moqoqo ona: *Dikahare le Sebopelo le Tshebediso ya puo.*

Dikahare

- Nehelano e lokela ho hlahiswa sebopelong sa moqoqo, mme sena se bolela hore nehelano e lokela ho ralwa ka tsela ya hore ho be le selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo.
- Dikahare di bontshe kutlwisiso ya potso; botebo ba tshekatsheko ya ditaba, kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya taba ka mabaka a itshetlehleng thothokisong.
- Dikahare di hlahiswe ka tsela e momahaneng, mme motshwai a tadime dintlha tse tla hlahiswa nehelanong ya mohlahlobuwa. Ela tlhoko hore dintlha tsa mohlahlobuwa di ke ke tsa behwa ka tatellano e hlahellang mona. Ho be le kgokahano le momahano ya dintlha le diratswana.

Sebopelo le Tshebediso ya Puo

- Mohlahlobuwa a nehelane ka karabo ya hae e sebopelong sa diratswana tse momahaneng, mme ho be le kgokahano le momahano ya dipolelo le diratswana kamoo ho hlokehang.
- Puo, setaele le sehalo di sebediswe ka nepo temeng.

Karabo e ka lebellwang:**Selelekela**

Thothokiso ena ke ya mofuta wa sehopotso/tokodiso. Sethothokisi se re hopotsa ho kgutlela setsong mme re boloke meetlo ya setso. **Molaetsa** o finyelletswang ke thothokiso ena ke ho thoholetsa ntho e ntle ho bona hore ho ntse ho e na le banana ba batle ba nyalwang Sesotho ebile ba sa inyadise.

Mmele**Mokgabisopuo****Mekgabisopuo e latelang e sebedisitswe ka sepheo sa ho finyelletsa molaetsa.**

- Molathothokisong ya 5 ho sebedisitswe **tshwantshiso** ka tshebediso ya lentswe lena 'leru' ka sepheo sa ho toboketsa bongata ba dikgomo tseo Palesa a nyetsweng ka tsona.
- Molathothokisong wa 11 ho sebedisitswe **komelo**. Sethothokisi se omela ketsahalo ya lerole le lefubedu la 1933 ho hlakisa bongata ba dikgomo tse neng di ilo nyala Palesa.

- Molathothokisong wa 13 ho hlahella **seemela**. Bakeng sa hore sethokhokisi se sebedise lebitso 'Palesa', se sebedisitse mantswa 'tshehlana/Seilatsatsi'. Sepheo ke ho bontsha kamoo Palesa a leng motle kateng.
- Molathothokisong wa 16 ho hlahella **pheteletso**. Mokorotlo ke pina e binwang ka dikodu, e binelwa tlaase. Mongodi o feteletsa ho phahama ha mantswa a banna ha a re mokorotlo o ile wa utlwahala hole mme wa tshela Senqu le Mohokare.

Phethelo

Thothokisong ena sethokhokisi se kgabile ka mekgabisopuo ho finyelletsa molaetsa wa kamoo ho leng hotele kateng ho bona ha ngwanana wa Mosotho a nyalwa hantle mme baholo ba kgotsofalletse se etsahalang ba bile ba tletse thabo le nyakallo.

[10]

POTSO YA 2: KE LLA LE WENA – MT Lekitlane

- 2.1 E na le mela e 14.
E na le kganyetsano. Mela e robedi e qalang e bua ka ngwana ya hodiswang a sa kgalengwe mme ho e tsheletseng sethokhokisi se a ikwahlaya kaha se ne se sa kgalemelwe. ✓ (1)
[Tshwaya e le nngwe feela]
- 2.2 Karaburetso ya pono. ✓ Ka sepheo sa ho hlakisa tsela eo a neng a phahamisa mese a itokisetsa ho ya lwana kateng.
Karaburetso ya kutlo. Eka sethokhokisi se utlwa mantswa a mabe ao mme wa sona a neng a a bolella batho. ✓ ✓ (3)
[Tshwaya e le nngwe feela]
- 2.3 A tshehetsa sehlooho sa thothokiso ka hore sethokhokisi se sola motswadi ha a hlolehile ho e koba e sa le metsi, mme jwale ha ho sa le seo a ka se etsang. ✓ ✓ ✓ (3)
- 2.4 Melathothokisong ya 1, 3, 6, 9 le 11. ✓
Molaetsa o fetiswang ke sejura sena ke ho qatsohisa diketso tse sa amoheleheng, tse phehisang le ntlha ya ho re ngwana o tshwanela ho kgalemelwa ka toka, a se emelwe le ho bokotswa hobane a ka lemeha, a hloleha ho ikemela ha a se a hodile, jwalo ka ha sethokhokisi se bolela hore ha se kgone ho tobana le mathata. ✓ ✓ (3)
[Tshwaya mola o le mong le tshehetso ya wona.] [10]

POTSO YA 3: DIKANO - JM Nkutha

- 3.1 Fatshe. ✓ (1)
- 3.2 Ke neheletsano/lehokela/hlaahlela/phetapheto ya mohopolo. ✓ Ho toboketsa mohopolo wa hore lefatshe le a fela mme le fediswa ke mesebetsi e mebe eo re e etsang. ✓ ✓ (3)
- 3.3 E toboketsa taba ya hore Jesu o ile a nka kano ya ho pholosa setjhaba sa Modimo matsohong a e mobe. ✓ ✓ ✓ (3)
- 3.4 Molathothokisong wa 16. ✓
Le toboketsa taba ya hore Herota o ne a batla hore e be yena feela eo ho utluwang ka yena. ✓ ✓ (3)
[10]

POTSO YA 4: BALA MAHLOHONOLO – KPD Maphalla

- 4.1 Molathothokiso wa 1 le wa 3. ✓
[Tshwaya o le mong feela] (1)
- 4.2 Molathothokiso wa 1. ✓ Ka sepheo sa ho qatsohisa keletso eo a e fuweng. ✓ ✓ (3)
- 4.3 Mantswe ana a bolela hore leha dira di tla ka setu/ bolotsana ho tla o etsa hampe, o se ke wa di natsa. ✓
A tshehetsa sehlooho sa thothokiso ka ho lemosa mmadi hore a se ke a tsotella batlatlapi/dira tsa hae tse mo rohakang. ✓ ✓ (3)
- 4.4 Melathothokisong ya 5, 9 le 13 ✓
Ke ho toboketsa molaetsa wa hore batho ba itlwaetse ho leboha tsohle tse ntle maphelong a bona ho e na le ho dulela ho tletleba. ✓ ✓ (3)
[10]

POTSO YA 5: MOLATO KENG - T Leballo

- 5.1 Fatshe ✓ (1)
- 5.2 Melathothokisong ya 6 ✓ 12 ✓ 18 le 24.
[Tshwaya tse pedi feela.] (2)
- 5.3 E tshehetsa sehlooho ka ho batla sesosa kapa lebaka le etsang hore batjha ba sebedise dithethefatsi leha ba bona hore di a ba qeta. ✓ ✓ (2)
- 5.4 - Phetapheto ya mantswe e tshekalletseng (tabolana). ✓
- Phetapheto ya moelelo mantsweng a latelang (harolana, tabolana le hlaselana).
- Phetapheto ya sebopeho. (Lehlalosi la nako/ lebitso/ lehokedi/ leetsani/ lehokaetsi/leetsani.
- Bohlokwa ke ho thathiselletsa mohopolo wa hore batho ba a lwantshana, ha ba sa utlwana/ Ho lekalekanya mela ya thothokiso/Ho fa mela eo morethetho. ✓ ✓ (3)
[Tshwaya phetapheto e le nngwe feela le bohlokwa bo le bong feela.]
- 5.5 E sebedisitswe ka tsela ya ho toboketsa monkgo o mobe o nkgang mahanong a batho ba sebedisang jwala le dithethefatsi mme e finyelletsa molaetsa wa hore batjha ba sebedisang jwala le dithethefatsi ha ba ithate, ke kahoo mahano a bona a nkgang hampe. ✓ ✓ (2)
[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B LE C: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO WA DINGOLWA: PADI LE TSHWANTSHISO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 25]

Makgetha a ho lekanyetsa	5. Phihlello e babatsehang	4. Phihlello e supang bokgoni	3. Phihlello e mahareng	2. Phihlello ya motheo feela	1. Phihlello e haellang
DIKAHARE	12–15	9–11	6–8	4–5	0–3
Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshekatsheko ya taba (sehlooho), kutlwahalo le nnetefatso (tiisetso) ya dintlha ka mabaka ho tswa sengolweng.	-Karabelo e hlahisitswe ka tsela e babatsehang: 14–15 -Karabelo e hlahisitswe ka bokgabane: 12–13	-O bontsha kutlwisiso, mme o manollotse sehlooho ka bokgoni -O hlahisitse karabelo e batlang e anela -Tse ding tsa dintlha ke tse utlwahalang, empa ha se tsohle tse tiisitsweng kamoo ho lokelang	-Kutlwisiso ke e mahareng ya sehlooho; ha se dintlha tsohle tse utullotsweng ka botlalo -Tse ding tsa dintlha di tshhehetsa sehlooho -Dintlha tse ding di tshheheditse, empa bopaki ha bo kgodise ka nako tsohle -O bontsha kutlwisiso e ka mmoho ya mofuta ona wa sengolwa.	-Kutlwisiso ke e haellang ya sehlooho; boholo ba dintlha ha di a utullwa ka botlalo. -Ke dintlha tse fokolang feela tse tshhehetsang sehlooho. -O hlahisitse dintlha tse seng kae tse tsamaelanang le sehlooho -O bontsha kutlwisiso e fokolang ya mofuta ona wa sengolwa	-O bontsha kutlwisiso e fokolang ya sehlooho -Boiteko bo fokolang ba ho araba potso -Dintlha ha se tse kgodisang -Mohlalobuwa ha a utlwisisa hantle mofuta ona wa sengolwa.
MATSHWAO A 15	-Sehlooho se manollotswe ka botebo -O hlahisitse dintlha tse fapaneng tse hlwahlwa tse tshhehetswang ho tswa sengolweng -O bontsha kutlwisiso e babatsehang ya sengolwa.				

SEBOPEHO TSHEBEDISO PUO	LE YA	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
Sebopeho, tlhophiso ya mehopolo le nehelano e nang le neeletsano e momohaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehlooho mmoho le puo, setaele le sehalo tse sebedisitsweng temeng. MATSHWAO A 10		-Sebopeho se momahaneng -Selelekela le qetelo di a babatseha -Dintlha di utullotswe hantle le ho ntshetswa pele ka tsela e hlakileng -Tshebediso ya puo, sehalo le setaele ke tse sutsitseng, tse susumetsang le ho nepahala	-Sebopeho ke se hlakileng, mme dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang. -Selelekela le qetelo mmoho le diratswana tse ding di hlahisitswe ka tsela e momahaneng. -Dintlha di hlahisitswe ka tsela e hlalohanyehang. -Puo, sehalo le setaele boholo di nepahetse.	-O hlahisitse bopaki bo itseng ba sebopeho -Tlhalohanyo le momahano di teng leha di kgera -Ho na le moo tshebediso ya puo e fosahetseng ha sehalo le setaele tsona di batla di loketse -Tlhahiso ya mehopolo e a haella, ha e hlalohanyeha, mme ha e na momahano -Popo ya diratswana e batla e nepahetse	-Sebopeho se bonahala se radilwe ka tsela e fosahetseng -Mehopolo ha e hlahiswe ka tsela e hlalohanyehang -Diphoso tsa tshebediso ya puo di totobetse -Sehalo le setaele ha di a lokela mosebetsi - Popo ya diratswana e fosahetse.	-Kgaello ya ho rala sebopeho ka tshwanelo e sitisa phallo ya mehopolo -Tshebediso ya puo le ya setaele tse fosahetseng di hlahisitse tema e fokolang haholo -Popo ya diratswana e fosahetse
MATSHWAO		20–25	15–19	10–14	5–9	0–4

Matshwao a ka sebediswang bakeng sa ho tshwaya:

Makgetha a tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare	15	Dik. =
Sebopeho le Tshebediso ya Puo	10	STP =
Matshwao ohle	25	

ELA TLHOKO: Ha karabo ya mohlalobuwa e tswile lekoteng, motshwai a mo abele matshwao a dikahare le tshebediso ya puo ya kgato ya pele feela.

POTSO YA 6: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**Selelekela**

Kaha moqoqo ona o lokela ho hlahisa lehlakore le le leng la kgang ya mohlahlobuwa, selelekela se fe moqoqo tsepamo le motjha oo o lokelang ho o nka ha mohlahlobuwa a lekola maele ana a reng: 'Mme o tshwara thipa ka bohalleng', a ipapisitse ka diketso tsa Mmamasolomane. Se boele se bontshe kutlwisiso e phethahetseng ya sehlooho, se nto hlahisa ntlhakemo ya mohlahlobuwa.

Karabo e ka lebellwang

Moqoqong wa kgang, mohlahlobuwa a ka dumellana kapa a hanane le mohopolo ka dintlha tse tshehetsang sehlooho. O na le mohopolo o itseng kapa ntlhakemo e itseng, mme o hlahisa le ho ntshetsa pele lehlakore leo la hae; o tshehetsa le ho sireletsa ntlhakemo ya hae.

Seratswana ka seng se be le mohopolo wa sehlooho o hodisang ntlhakemo, e se ke ya e ba lethathamo la diketsahalo feela tse hlahang ka bukeng. A ntshetse pele moqoqo ka ho bontsha ka mehlala e tswang bukeng ho totobatsa ntlhakemo ya hae. A boele a bontshe kamano ya diketsahalo le bophelo ka kakaretso mabapi le maele a reng: 'Mme o tshwara thipa ka bohalleng'.

Phethelo

Phethelo ya hae e lokela ho tlamahanya kgang ya hae ka ho phethahala.

[Motshwai a badisise nehelano ya mohlahlobuwa, mme a mo abele matshwao ho ya kamoo a ikamahantseng le sehlooho kateng.]

[25]**POTSO YA 7: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

- 7.1 A re bolella hore Kotsi o maketse, o ngongorehiswa ke ho hloka botshepehi le bomenemene ba mohatsae kaha ha a batla ho fa Tsietsi mesebetsi e boima, o re ke motsofe empa ha Tsietsi a tlameha ho ya sekolong, o re ke lesea. ✓ ✓ (2)
- 7.2 Ke mantswe a reng: 'Ho sa le hotsho ho Tsietsi a ke ke a bona letho'. ✓ (1)
- 7.3 Kotsi o ile a nkela motjhana wa hae mafa kaofela, a hana ka wona, yare ha Tsietsi a ilo a lata, a nka tshepe a mo lelekisa ka yona. ✓ (1)
- 7.4 O ne a jara diphofo/A phehiswa bohobe mme a pheha hlama/A kuta jwang/A lema tshimong/A kgotha jwang/A hlaola jwang. ✓ ✓
- Dilemong tseo a leng ho tsona o ne a se boemong ba ho ka etsa mesebetsi e ka hodimo ho dilemo tsa hae mme seo se a mo ngongorehisa kaha bana ba Mmamasolomane bona ba ne ba sa etsiswe mesebetsi eo. ✓ ✓
- [Tshwaya mesebetsi e mmedi le tshehetso.]** (4)
- 7.5 Ke ho iketla, o phele hamonate o sa etse letho ✓ ✓ (2)
- 7.6 Ntlhakemo ya mongodi ke hore tsa habo moshanyana ha di ke di jewa. Taba ya hore Tsietsi a kgutlele ha malomae ho ya batla mafa a hae, ke tiisetso ya ntlhakemo ya mongodi. ✓ ✓ (2)

- 7.7 Mothinya o sa lebellwang o iponahatsa nakong eo Tsietsi a neng a tlo lata kotjana ya ntatae ho rangwanae empa bakeng sa hore a e nehwe, Kotsi a nka tshepe a mo lelekisa ka yona.
Ka mora ho nyamela ha Tsietsi, rangwanae o ne a sa tsebe hore o se a tseba ditaba tsohle tse malebana le lelapa labo yaba o makala ha Tsietsi a se a batla mafa a ntatae.
Ha ho bolauwa Tseleng, ha re ne re lebelletse hore ho tla bolauwa Tsietsi jwalo ka ha Mohanuwa a ne a ikemiseditse ho etsa jwalo. ✓ ✓ ✓
[Tshwaya e le nngwe feela] (3)
- 7.8 E re bolella hore mongodi ke Mokreste/Lejakane. ✓ (1)
- 7.9
- Ditlamorao ke tsa hore Tsietsi o ile a kgutla Sekgutlong a se a hlahafetse a tletse moya wa boiphetetso ka lebaka la kgodiso e boima eo a fetileng ho yona. ✓
 - O kgutla a se a batla mafa a hae ho rangwanae. ✓ (2)
- 7.10 Tomatso e iponahatsa ha Mohanuwa e le yena ya lahlileng Tsietsi ka lebaka la Makgaola empa kajeno ke yena ya seng a kgutlela ho Tsietsi hape ha Makgaola a se a mo hlotse. ✓ ✓ (2)
- 7.11 Sepheo sa mongodi ke ho ntshetsa pele poloto ka kgohlano e pakeng tsa bona le mapolesa; ke kahoo mapolesa a neng a dula a ba seohela. ✓ ✓ (2)
- 7.12 O kgethetse ngwana wa hae batswadi ba tlang ho mo hlokomela hantle ho e na le hore a nne a ye hodimo le tlase ka yena.
Tsietsi ha a batle ngwana wa hae a hole bohase jwalo ka yena. ✓ ✓ ✓ (3)
[Motshwai a mamedisise karabo ya mohlahlobuwa mme a mo abele matshwao ha a ntshitse maikutlo a hae a bile a a tsheheditse ka nepo.] [25]

POTSO YA 8: DIEPOLLO – T Seema

Selelekela

Kaha moqoqo ona o lokela ho hlahisa lehlakore le le leng la kgang ya mohlahlobuwa, selelekela se fe moqoqo tsepamo le motjha oo o lokelang ho o nka ha mohlahlobuwa a lekola maele ana a reng: 'Mme o tshwara thipa ka bohaleng' a ipapisitse ke diketso tsa Mmamokele. Moqoqo ona ke o kgethang lehlakore oo ho wona mongodi a lehang ho susumetsa mmadi hore a dumellane le yena ntlhakemong ya hae.

Karabo e ka lebellwang

Moqoqong wa kgang, mongodi a ka dumellana kapa a hanane le mohopolo ka dintlha tse tshehetsang sehlooho. O na le mohopolo o itseng kapa ntlhakemo e itseng, mme o hlahisa le ho ntshetsa pele lehlakore leo la hae; o tshehetsa le ho sireletsa ntlhakemo ya hae.

Seratswana ka seng se be le mohopolo wa sehlooho o hodisang ntlhakemo, e se ke ya e ba lethathama la diketsahalo feela tse hlahang ka bukeng. A ntshetse pele moqoqo ka ho bontsha ka mehlala e tswang bukeng ho totobatsa ntlhakemo ya hae. A boele a bontshe kamano ya diketsahalo le bophelo ka kakaretso mabapi le maele a reng 'Mme o tshwara thipa ka bohaleng'.

Phethelo

Phethelo ya hae e lokela ho tlamahanya kgang ya hae ka ho phethahala.

[Motshwai a badisise nehelano ya mohlalobuwa, mme a mo abele matshwao ho ya kamoo a ikamahantseng le sehlooho kateng.]

[25]**POTSO YA 9: DIEPOLLO – T Seema**

- 9.1 A totobatsa maikutlo a thabo/kgotsofalo ✓ hobane o ne a sebetsa ha bohloko a sa kgotsofala kaha o ne a sa lokela ho thetsa bakudi ba basweu. ✓ (2)
- 9.2 'Ha a kena ha a bua letho, le nna ka se ke ka botsa ya e ba lehlanahlana la motima hlaha tswetetswete'. ✓ (1)
- 9.3 Mongodi o atlehile ho reha Matshediso lebitso ka ha Matshediso ke ngwana ya ileng a hlaha ka mora hore Theko a hane ka lesea la Diphapang, Diepollo, ha le qeta ho hlaha hobane Diphapang o ne a sa qeta ho ntsha kgomo tsa bohadi ba mma Diepollo. ✓ (1)
- 9.4
- Qwaketsano pakeng tsa Theko le Mmamokele ntlheng ya ho nyadiswa ha Diepollo ho Mothofeela. Diepollo o ne a le monyane hore a ka nyalwa ke monnamoholo e mokaalo. ✓ ✓
 - Qwaketsano pakeng tsa mapolesa le Zeblon. Zeblon e ne e le radipolotiki ya neng a batlwa ke sepolesa ka dinako tsohle.
 - Qwaketsano pakeng tsa Dikenkeng le Diepollo. Dikenkeng o boletsetse mapolesa hore Diepollo o ile ha Rammulotsi mme Diepollo a tshwarwa ka lebaka leo. ✓ ✓
- (4)
- 9.5 Polelwana ena a bolela hore ho dubehile, mang le mang o itjhebile yena a le mong feela ha a tsotelle motho e mong. ✓ ✓ (2)
- 9.6 Mothinya o sa lebellwang o iponahatsa ha Zeblon a nyamella ruri mme Diepollo a se hlole a amohela mangolo a tswang ho yena kapa hona ho utlwela moo a leng teng. ✓ ✓ ✓ (3)
- 9.7 Ntlhakemo ya mongodi ke hore ha a rate ntlha ya ho kenela ke ka hona a entseng hore MmaDiepollo a nyamele, a balehele ho kenelwa ke Leemisa. ✓ ✓ (2)
- 9.8 Setswalle se totobatsa tomatso ka tsela ya hore Diepollo o ne a tshepa Dikenkeng empa Dikenkeng e le nta selomela kobong, a anya Diepollo leleme, ebe o tsebisa mohlankana wa hae, Moses, hore ho etsahalang empa Diepollo yena a sa hlokomele hore o anywa leleme. ✓ ✓ (2)
- 9.9 Ditlamorao ke hore Diepollo o ile a tshwarwa, a tshwarelwa taba ya ho nyamela ha faele eo leha ketsahalo eo e etsahetse kgale. ✓ ✓ (2)
- 9.10 O ne a batla ho raranya ditaba ho ya pele kaha nako ena yohle mapolesa a ne a batla ho tshwara Zeblon, jwale a se a e na le lebaka la ho tshwara le yena Diepollo kaha o tlotse molao. ✓ ✓ ✓ (3)
- 9.11 E entse hore Diepollo a henahenwe ke mapolesa ha a ntse a batlana le yena Zeblon mme nako le nako mapolesa a ne a phenyekolla moo Diepollo a dulang teng. ✓ ✓ ✓ (3)

[25]

POTSO YA 10: MME – NP Maake**Selelekela**

Kaha moqoqo ona o lokela ho hlahisa lehlakore le le leng la kgang ya mohlalobuwa, selelekela se fe moqoqo tsepamo le motjha oo o lokelang ho o nka ha mohlalobuwa a lekola maele ana a reng: 'Mme o tshwara thipa ka bohaleng', a ipapisitse le diketso tsa Mme. Moqoqo ona ke o kgethang lehlakore oo ho wona mongodi a lekang ho susumetsa mmadi hore a dumellane le yena ntlhakemong ya hae.

Karabo e ka lebellwang

Moqoqong wa kgang, mongodi a ka dumellana kapa a hanane le mohopolo ka dintlha tse tshehetsang sehlooho. O na le mohopolo o itseng kapa ntlhakemo e itseng, mme o hlahisa le ho ntshetsa pele lehlakore leo la hae; o tshehetsa le ho sireletsa ntlhakemo ya hae.

Seratswana ka seng se be le mohopolo wa sehlooho o hodisang ntlhakemo, e se ke ya e ba lethathama la diketsahalo feela tse hlahang ka bukeng. A ntshetse pele moqoqo ka ho bontsha ka mehlala e tswang bukeng ho totobatsa ntlhakemo ya hae. A boele a bontshe kamano ya diketsahalo le bophelo ka kakaretso mabapi le maele a reng 'Mme o tshwara thipa ka bohaleng'.

Phethelo

Phethelo ya hae e lokela ho tlamahanya kgang ya hae ka ho phethahala.

[Motshwai a badisise nehelano ya mohlalobuwa, mme a mo abele matshwao ho ya kamoo a ikamahantseng le sehlooho kateng.]

[25]**POTSO YA 11: MME – NP Maake**

11.1 A re bolella hore le bophelong ba nnete batho ba kileng ba ratana ba a hloyana hang hoba ba arohane. ✓ ✓ (2)

11.2 'Bothata ba Dikeledi bo ne bo rarolohe hona mantsiboyeng ao, ha Rakgadi a fihla'. ✓ (1)

11.3 Mme o ne a thusa baahi ba Sebokeng ha ba kulelwa ke bana a bile a ruta bana ho loha meseme le mafielo mme seo se nnetefatsa hore e ne e le mme wa sebele. ✓
[Tshwaya e le nngwe feela.] (1)

11.4 Dikeledi o ile a botsa Tsekiso ka ngwanana wa Sharpeville eo a mmoneng a dikella le yena difateng. ✓

Tsekiso o ile a halefa ha a utlwa hore Dikeledi le motswalle wa hae ba ntse ba fafatsa taba ya hore Tsekiso o se a kopile mohope wa metsi habo Dikeledi. ✓

Bobedi ba diketsahalo tsena di bakile qwaketsano dipakeng tsa Dikeledi le Tsekiso kaha Tsekiso a ne a sa ka a rata ha a botswa ka ngwanana wa Sharpeville, ha mmoho le hore yena o ne a sa ka a kopa mohope wa metsi habo Dikeledi. ✓ ✓ (4)

- 11.5 Ho bua ditaba kaofela le tseo batho ba neng ba sa lokela ho di tseba. ✓ ✓ (2)
- 11.6 Mothinya o sa lebellwang:
- Mme ha a fumana hore Thollo o dula kae, ha a ka a latella taba eo le hoja e ne e le yona e mmehang moo motseng wa Sebokeng.
 - Ha Mme a fumana monna a se a nyetse mosadi e mong, tebello ke hore o tla kgutlela hae Matatiele kaha o siile ngwana wa hae moo empa seo ha se etsahale.
 - Tebello e ne e le hore lerato la Dikeledi le Tsekiso le tla hola empa re bona le fella feela Dikeledi a se a nyalwa ke Thollo.
 - Nakong eo mme a kulang, Diseko o a mo leleka hore a se ke a shwella ha hae le hoja a ne a ntse a sebedisa tjehelete ya Mme ha a ne a phetse hantle.
 - Diseko ha a ntshe lekunutu la Mme kamora ho le utulla le hoja re ne re lebelletse hore o tla bolella Mmateboho hore nnete e tle e hlake.
 - Diseko o buella Mmateboho ha Bafokeng ba Matatiele ba mo kgatlapetsa ka mantswe le hoja re tseba hore o ne a sa mo rate a bile a sa mo eme nokeng. ✓ ✓ ✓
- [Tshwaya e le nngwe feela mme o be o ananele le dikarabo tse ding tsa bahlahlobuwa tse nepahetseng]** (3)
- 11.7 Ntlhakemo ya mongodi ke hore ebang ho e na le sephiri se itseng, se lokelwang ho patwa se hle se patwe e le ka nnete. Ke ka hona a entseng hore Mme a bipe sephiri sa hae ho boMmateboho a ba a etsa hore le Diseko a se ke a hlahisa sephiri seo. ✓ ✓ (2)
- 11.8
- A re bolella hore pula e ileng ya na e ne e hlalosa hore badimo ba ananetse letsatsi lena la lenyalo/ke pula ya mahlohonolo.
 - E ka hlalosa hore ho hobe ho mahleke kaha Dikeledi o nyalwa ke motho ya se nang dikamano tsa marato le yena mme ha a na bonnete ba bokamoso ba hae. ✓
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (1)
- 11.9
- O sibolla hore Thollo o nyetse. ✓
 - O nyahlatsa ngwana wa hae, o mo siya Matatiele. ✓
- (2)
- 11.10 Tomatso ke hore Mme o ne a sotleha monnae a ntse a phela feela monna wa hae Thollo yena a ne a iphelela hamonate a sa nahane ka Mme. ✓ ✓ (2)
- 11.11 Sepheo sa mongodi ke ho nnetefatsa maele a reng 'pinyane ha e senye motse' kaha ke mona Mmateboho ha a ka a tseba hore Mme e ne e le mosadi wa monnae wa matswathaka. ✓ ✓ (2)
- 11.12 Dikeledi o ne a swabisitswe ke Tsekiso mme le yena o ne a batla ho mo bakisa le ho bakisa boThabisile leha a ne a sa lokela ho etsa jwalo. ✓ ✓ ✓ (3)
- [25]**

POTSO YA 12: TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**Selelekela**

Kaha moqoqo ona o lokela ho hlahisa **mahlakore a mabedi a taba** ya mohlahlobuwa, **selelekela se fe moqoqo tsepamo le motjha** oo o lokelang ho o nka ha a hlalosa hore mophetwa ya nang le makgabane le bofokodi o iponahatsa jwang. Se boele **se bontshe kutlwisiso e phethahetseng ya sehlooho**, se nto **hlahisa ntlhakemo ya mohlahlobuwa**.

Karabo e ka lebellwang

Mohlahlobuwa o lekola mahlakore a fapaneng a sehlooho ebe o nehelana ka dintlha tse hanyetsanang le tse dumellanang a sa tshehetse lehlakore lefe kapa lefe. Mohlahlobuwa a ka fihlela qeto e itseng pheletsong ya moqoqo, empa dintlha tse tshehetsang le tse kgahlanong di lokela ho sekasekwa **ka tekano** ha ho ntse ho ngolwa moqoqo.

Seratswana ka seng se be le mohopolo wa sehlooho o hodisang ntlhakemo, e se ke ya e ba lethathamo la diketsahalo feela tse hlahang ka bukeng. A ntshetse pele moqoqo ka ho bontsha ka mehlala e tswang bukeng. A bontshe phapano dipakeng tsa mophetwa ya nang le makgabane le bofokodi.

Mofuta ona wa moqoqo ha o nke lehlakore mme sepheo sa wona ke ho nehelana ka maikutlo **a lekaneng** mahlakoreng a mabedi a kang.

Phethelo

Phethelo ya hae e lokela ho tlamahanya mehopolo ya hae ka ho phethahala.

[Motshwai a badisise nehelano ya mohlahlobuwa, mme a mo abele matshwao ho ya kamoo a ikamahantseng le sehlooho kateng.]

[25]**POTSO YA 13: TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

- 13.1 A utulla maikutlo a ho ikwahlaya/a boitsholo. Hobane Tutudu o ne a sa ba etsa letho empa e le bona ba ileng ba kena ditaba ka sehlotho ba kgema mmoho le Thebe ba sa tsebe le maemo a ditaba hantle. ✓ ✓ (2)
- 13.2 'Ha e le ntwana yona e sa le matla'. ✓
A bopa tomatso ka hore ba ntweng le motho ya sa lwaneng le bona mme sena se fetola bona diphogo. ✓ (2)

- 13.3
- Ntefeleng. ✓ Thebe o ne a mo kgethetse morero o mobe ka ho fetisisa wa ho kena diphateng le titjhere Tutudu feela morero oo wa nyopa. ✓
 - Dikgapane. ✓ Thebe o ne a batla hore Dikgapane a mo thuse ho senya Tutudu lebitso feela qetellong ditaba di ile tsa fetoha ha Dikgapane a fetohela morero oo. ✓
 - BoThabang. Thebe o ba reketse jwala mme a ba bolella hore Tutudu ha a ruteha.
 - Motsamai. Thebe o ile a mmolella hore Tutudu o sotla bana ba sekolo a ntse a shebile a sa re letho hoo Motsamai a qetelletseng a se a le ka lehlakoreng la Thebe.
 - Ntate Matsepe. Ntate Matsepe o ile a ba a qosa ntate Tselapedi ka hore o dumella Tutudu ho feresisa matitjhere a mang.
 - Dimama. Thebe o ne a mo sebedisa ka ho tshwarela dikopano tsa hae moo ha hae le ka hore a senye Tutudu lebitso.
- [Tshwaya mabitso a mabedi le ditshehetso tsa ona.]** (4)
- 13.4
- Mothinya o sa lebellwang o iponahatsa moo Ntefeleng a hlanohelang Thebe a bolela hore ke yena ya mo rommeng ho etsa seo a se entseng.
 - Ha Dikgapane a ikgula mererong eo ba neng ba e rerile mmoho le boThebe ho e na le hore a tswela pele ka yona kaha o ne a tshepilwe.
 - Ha Thebe a kopa tshwarelo ho e na le hore a nne a tswela pele ka morero wa hae. ✓ ✓ ✓
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (3)
- 13.5
- Lebitso 'thebe' le bolela sesebediswa sa ho itshireletsa ntweng kgahlanong le marumo. Thebe o ne a lokela ho sireletsa bana ba Sedibeng empa yena o fetola Ntefeleng, Dikgapane, matitjhere a mang le setjhaba disebediswa tsa hae tsa ho phetha merero e mebe; ebile o rekela bana majwala. ✓ (1)
- 13.6
- Ke ho bontsha hore leha boThabang ba tsejwa ka botlokotsebe, nnete ya hore Tutudu o etsa mosebetsi wa hae ka bokgabane yona ba tla e bua ba sa lobe letho, mme seo se hlatswa lebitso la Tutudu. ✓ ✓ (2)
- 13.7
- A re bontsha hore Thebe ke mophetwa ya tjhitja. ✓ O fetoha le maemo mme leha a le mobe jwalo, o ntse a kgona ho ipona phoso ha a sentse. ✓ (2)
- 13.8
- Ditlamorao e bile hore mmae o ile a ya sekolong ho ya hlapaola mistrese Dikgapane.
- Mma Nthoto o ile a ya sekolong yaba o itlotlolla ka ho robala ka baka la botahwa ha a fihla moo.
- Dikgapane o ile a fetola morero wa hae o motle wa ho ruta baithuti ka tsa ho itlhokomela kgahlanong le ho ima ba sa le banyane a ba a qetella a se a e nwa disaeda.
- Ka baka la ho hlajwa ke ditlhong kamora hore Mmanthoto a itlotlolle sekolong, Nthoto o ile a tlohela sekolo.
- Bomme ba Motseng ba ile ba tshwaya Dikgapane phoso, ba re Mmanthoto o tlotlolehile ka lebaka la hae ho e na le hore ba bone phoso e la ya yena Mmanthoto. ✓ ✓
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (2)

- 13.9 A bolela hore motho ha a dule a le ka mokgwa o le mong jwalo kaha Motsamai a ile a fellwa ke tshepo ho titjhere Tutudu kamora ho buisana le titjhere Thebe ya neng a mo bontshitse 'dipha' tsa titjhere Tutudu. ✓ ✓ (2)
- 13.10
- Tshekamelo le leeme di iponahatsa mohlang Tutudu a neng a tlo iketela mosebetsi ha maloko a komiti ya tsamaiso ya sekolo a re ho ke ke ha hirwa molata.
 - Baahi ba Thabure ba ne ba ntse ba sa amohela ntate Tselapedi ka dipelo tsa bona tsohle hobane ba ile ba re o qetella a dumella Tutudu ho bapala ka bana ba bona hobane le yena e ne e le molata.
 - Setjhaba sa Thabure se ile sa futuhela Tutudu hobane e ne e se letswalla la moo. ✓ ✓
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (2)
- 13.11 E a swabisa ebile e a halefisa hobane Thebe o senyetsa baithuti bokamoso e le ha a habile ho ntshetsa pele merero ya hae e mebe ka Tutudu. E ne e le leano la hae la ho sebedisa bofokodi ba baphetwa ba bang ho ntshetsa pele morero wa hae mme le mona o ntse a sebedisitse baphetwa ba fokolang. ✓ ✓ ✓ (3)
- [25]**

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO**POTSO YA 14: KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela****Selelekela**

Mohlalobuwa a ka lelekela ka ho hlalosa hore maelana a reng 'Ho ja masapo a hlooho' a bolela eng. Moqoqo ona ke o hlalolang mme mohlahlobuwa a ka hlalosa maelana ana ka ho bolela hore a bolela ho nahana ka thata. A ka boela a fana ka kgutsufatso e kgutshwanyane ya 'Ntwa ya Barolong'.

Karabo e ka lebellwang

A ka bontsha kamoo maelana ana a iponahatsang kateng thokong ya 'Ntwa ya Barolong' mme a bontshe kamoo bahlabani ba Thoane ba neng ba sebedise dikelello tsa bona kateng ha ba ne ba ya ba lebane le ntwana e mahlomafubedu pakeng tsa bona le Barolong. Bahlabani bao ba Thoane ba ile ba kgona ho hlola Barolong, bao e neng e le bona bahale ntweng ka nako eo, ka lebaka la ho ja masapo a hlooho. Seratswana ka seng sa moqoqo ona se be le mohopolo wa sehlooho o tshetswang ke ditaba tse amanang le ditaba tsa ntwana ya Barolong.

Phethelo

Phethelo ya hae e lokela ho tlamahanya moqoqo wa hae ka ho phethahala.

[Motshwai a badisise nehelano ya mohlahlobuwa, mme a mo abele matshwao ho ya kamoo a ikamahantseng le sehlooho kateng.]

[25]**POTSO YA 15: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

15.1	E, hobane Bereng o ne a mamela lentswe la mmuso mme a phethisa thomo eo a e rongwang. ✓ ✓	(2)
15.2	Bereng o hlokahalletse lekgalong, pakeng tsa Mafa le Ramabidikwe. ✓	(1)
15.3	Ke mabitso a dithaba tse neng di rehelletswe ka marena a neng a ahile moo. ✓	(1)
15.4	A sebedisitswe bakeng sa dipere/dipitsi. Lebaka ke ho di reneketsa le ho bontsha tsela eo di sebetsang ka bokgabane kateng. ✓ ✓	(2)
15.5	Ho itshireletsa direng hore di se kgone ho ba fenya. ✓ ✓	(2)
15.6	O ne a tshaba dithunya kaha yena e ne e le mohlabani wa marumo le dithebe. ✓ ✓	(2)
15.7	Ka sepheo sa ho bontsha ho tshoha. Bereng o tshositswe ke ho bona Moorosi a qholotsa ntwana le bahlabani ba tshwereng dibetsa tse matla ho feta tsa bona ✓ ✓	(2)

- 15.8 Nketjwane o ne a batla ho tiisa pelo ya Kgubetswana le ho mo lokisetsa leeto la hae la ho ya bohadi. ✓ ✓ (2)
- 15.9
- O ile a nyonya a ba a hlatsa.
 - Ha a fihla ka nqane ho noka a iphumana a aparetswe ke diboko tseo a ileng a di hlohlora mme a tswela pele ka leeto. ✓ ✓ (2)
- 15.10 Diketsahalo tsa tshomo ena di etsahalla tikolohong ya mahaeng mehleng ya eo setso se neng se phethiswa sa ho kgethela banana balekane. ✓ ✓ (2)
- 15.11 Ke ngwanana ya hlomphang hape ya mamelang. Hobane o kgonne ho phethisa taelo ya Nketjwane a ba a fihla bohadi ba hae ntle le mathata. ✓ ✓ (2)
- 15.12
- Talane o hloka tlhompho le mamello mme o ile a ngala bohadi. ✓
 - Kgubetswana yena o na le tlhompho le mamello ka ha a ile a etsa tsohle tseo a lauweng ka tsona qetellong a phela ha monate le monna wa hae. ✓ (2)
- 15.13 Talane o hanne ho nka ditaello le dikeletso mme qeellong o senyehelwa ke lenyalo/o qetelletse e le lefetwa. ✓ ✓ ✓ (3)
[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA**POTSO YA 16: SEYALEMOYA – RH Moeketsi****Selelekela**

Kaha moqoqo ona o lokela ho sekaseka, selelekela se fe moqoqo tsepamo le motjha oo o lokelang ho o nka ha mohlalobuwa a sekaseka seabo sa diketso tsa Ramanaka tsa ho ba mona le lefufa. Se boele se bontshe kutlwisiso e phethahetseng ya sehlooho, se nto hlahisa ntlhakemo ya mohlalobuwa.

Karabo e ka lebellwang

Moqoqo ona ke o sekasekang mme mohlalobuwa a ka hlalosa mantswe ana 'lefufa' le 'mona' mme a fane ka mehlalanyana e seng mekae ho totobatsa makgetha ana a mabedi, ebe o totobatsa ntlhakemo ya hae.

Seratswana ka seng se be le mohopolo wa sehlooho o hodisang ntlhakemo, e se ke ya e ba lethathamo la diketsahalo feela tse hlahang ka bukeng. A ntshetse pele moqoqo ka ho bontsha ka mehlala e tswang bukeng ho totobatsa ntlhakemo ya hae. A boele a bontshe kamano ya diketsahalo le bophelo ka kakaretso mabapi le lefufa le mona.

Phethelo

Phethelo ya hae e lokela ho tlamahanya kgang ya hae ka ho phethahala.

[Motshwai a badisise nehelano ya mohlalobuwa, mme a mo abele matshwao ho ya kamoo a ikamahantseng le sehlooho kateng.]

[25]**POTSO YA 17: SEYALEMOYA – RH Moeketsi****'HA SE BOYA BA NTJA' – PM Ramathe**

- 17.1 A re bopela leeme ka mokgwa wa hore Maleshwane o lebelletse hore Lesodi a kgalemelwe ke ntatae feela hobane e le moshanyana, athe le yena jwalo ka mmae o ntse a lokela ho ba le seabo kgalemelong ya hae. ✓ ✓ (2)
- 17.2 'Ho bua nnete, mme ke yena ya e tshwarang ka bohaleng'. ✓ Pela o bonahala a sa batle ho nka boikarabelo ba ho kgalema Lesodi empa e le motswadi le yena. ✓ (2)
- 17.3 Tomatso e hlahiswa ke ha Lesodi a bolella Kgasiene hore o se a romelletse ba habo ho ya mo kopela mohope wa metsi athe Kgasiene yena o se a ntse a imisitswe ke mohlankana e mong. ✓ ✓ (2)
- 17.4 Tjhadimo ya Pela ya bophelo e fapane le ya mofumahadi hobane o halefiswa ke ha Lesodi a tsamaya bosiu empa Maleshwane yena o mo hopotsa hore Lesodi e se e le mohlankana, ha e sa le ngwana jwalo ka pele. ✓ ✓ (2)
- 17.5 Mongodi o atlehile hobane nakong eo Lesodi a neng a batla ho nyala Kgasiene, o sibollotse hore Kgasiene o se a imisitswe ke motho osele mme taba ena e nyallana le sehlooho ka tsela ya hore ngwana eo Kgasiene a mo immeng ha se wa Lesodi. ✓ ✓ (2)

- 17.6 A totobatsa sehloho sa lenyatso hobane Maleshwane ke mohatsa Pela mme ha a lokela hore a re o tletse bokwadi. ✓ ✓ (2)
- 17.7
- Ke sebakadi se tshitha. Re mmona a ananela dintho tseo pele a neng a sa dumellane le tsona (ho nyala ha Lesodi) jwalo ka motho e mong ya wa nnete.
 - O bontsha kgolo bothong ba hae ka ho nka boikarabelo ba ho lokisetsa mora ditaba tsa hae athe peleng o ne a halefile, a sa di kene. ✓ ✓
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (2)
- 17.8 A re senolela hore Lesodi o rata Kgasiene haholo hoo a dulang a nahana ka yena ka nako tsohle. ✓ ✓ (2)
- 17.9 E bakwa ke hore Pela o kgahlanong le taba ya Lesodi ya ho nyala athe Maleshwane yena o ananela taba eo mme seo se a ba qabanya. ✓ ✓ (2)
- 17.10 Mothinya o sa lebellwang o hlahiswa ke ha Maleshwane a se a tjoditsa Kgasiene ha a mmona a eme le Lesodi ntle le lebaka empa re ne re lebelletse hore a mo thabele kaha o ne a se a ananetse taba ya hore Lesodi o lokela ho nyala. ✓ ✓ (2)
- 17.11
- Tharahano e tlišwa ke ha Pela le Maleshwane ba lwantshana ka taba ya hore Lesodi o se a tshetshetha le masiu.
 - Tharahano e tlišwa ke ha Lesodi a romella ba habo ho ya mo kopela mohope wa metsi a sa tsebe hore Kgasiene o se a imisitswe ke motho osele. ✓ ✓
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (2)
- 17.12 Ho latela mekgwa le meetlo ya Sesotho ngwanana ha a lokela ho ima pele a nyalwa kaha Basotho ba nka taba ena e le boitshwaro bo hlephileng. Kahoo ketso ya Kgasiene ya ho ima pele a nyalwa ke mahlabisa dihleng. ✓ ✓ ✓ (3)
- [25]**

POTSO YA 18: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki

Selelekela

Kaha moqoqo ona o lokela ho sekaseka, selelekela se fe moqoqo tsepamo le motjha oo o lokelang ho o nka ha a sekaseka seabo sa diketso tsa Ngatane le Ramafothole ntlheng ya ho hloka botho le ho honohela sebakadi se seng. Se ka boela sa fana ka mehlalanyana ya diketso tseo re ka reng ke tsa ho hloka botho. Se boele se bontshe kutlwisiso e phethahetseng ya sehlooho, se nto hlahisa ntlhakemo ya mohlalobuwa.

Karabo e ka lebellwang

Moqoqo ona ke o hlalolang mme mohlalobuwa a ka hlalosa mantšwe ana 'lefufa' le 'mona' mme a fane ka mehlalanyana e seng mekae ho totobatsa makgetha ana a mabedi, ebe o totobatsa ntlhakemo ya hae.

Seratswana ka seng se be le mohopolo wa sehlooho o hodisang ntlhakemo, e se ke ya e ba lethathamo la diketso sa halo feela tse hlahang ka bukeng. A ntshetse pele moqoqo ka ho bontsha ka mehlala e tswang bukeng ho totobatsa ntlhakemo ya hae. A boele a bontshe kamano ya diketso sa halo le bophelo ka kakaretso mabapi le ho hloka le botho le ho honohela motho.

Phethelo

Phethelo ya hae e lokela ho tlamahanya kgang ya hae ka ho phethahala.

[Motshwai a badisise nehelano ya mohlalobuwa, mme a mo abele matshwao ho ya kamoo a ikamahantseng le sehlooho kateng.]

[25]**POTSO YA 19: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

- 19.1 Tomatso ke hore ngwanana enwa ya babatswang ke Molefi ke ya boitshwaro bo hlephileng. Montsheng e ne e le yena mosadi wa popota ya llelwang ke motse ohle wa Mafotholeng. Molefi o ne a nahana hore Jwalane ya rutehileng o tla mo ahela motse athe o ntse a ingola meno feela. ✓ ✓ (2)
- 19.2 Tjhe, Jwalane e ne e le ngwanana ya sa di hadikelang ho di ja mme o ne a bile a hloka botshepehi ho Molefi kaha o ile a mo patela taba ya hore yena o na le ngwana. ✓ ✓ (2)
- 19.3 Ke ha Molefi a holofala lehlakore mme mmele ohle o tlala boya jwalo ka thithiboya. ✓ ✓ (2)
- 19.4 Montsheng o rotswe morwalo hobane hoja Molefi e ne e le monna wa hae e ka be e le morwalo wa hae ho mo hlokomela ha a se a holofetse. ✓ ✓ (2)
- 19.5
- Kgethollo le leeme di bontshwa ka ho kgethollwa ha Montsheng ke Molefi hobane a re ha a ruteha.
 - Kgethollo le leeme tsa hore banana ba Basotho ha ba tshwanelwa ho ruteha ka ha ba rutelwa ba metseng.
 - Kgethollo le leeme tsa hore banana ba rutehileng ba totobatswa e le ba mekgwa e mebe le boitshwaro bo hlephileng. ✓ ✓
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (2)
- 19.6 Mongodi o atlehile. Motho ya lahleng sehahabo o qetella a iphumana a le mathateng jwalo kaha ho ile ha etsahala ho Molefi ya neng a hodiseditswe Mafotholeng empa eitse hoba a ye Maseru, o ile a bona baahi ba Mafotholeng e se e le batho ba eisehang. ✓ ✓ (2)
- 19.7 E re kumela hore kamora lenyalo Morongwe o tlo ntsha mokgwa, a bontshe ho tella lelapa la ha Pitso. ✓ ✓ (2)
- 19.8 Molefi ha a ka a ba le monyetla wa ho ithuta ka boitshwaro ba Morongwe mme seo se bakile mathata a hore Molefi a iphumane a nyetse mosadi ya diketso tse mpe, ya ileng a qetella a tshwerwe a etsa diketso tse sa lokang le monna e mong. ✓ ✓ (2)
- 19.9 Ditlamorao tsa boloi boo ke hore Molefi a fanye kgethong ya basadi ba neng ba rutehile ho ba sa rutehang hobane barutehi bao ha ba a ka ba mo ahela motse mme Molefi o ile a ba a holofala.
Molefi o ile a qetella a lahlehetswe ke mosebetsi.
Molefi o ile a kula a ba a holofala lehlakore mme mmele wa tlala boya.
Molefi o ile a hlalhelwa ke kotsi ya koloi. ✓ ✓ (2)

- 19.10
- Boloji ba Mapetla bo rarhantse ditaba hobane qetellong Molefi o ile a hloleha ho phethisa mosebetsi wa hae a ba a tlohela mosebetsi ka baka la ho kula.
 - Tumelo ya Pitso ya ho ba lekgolwa e entse hore ba se ke ba dumela ho boloi mme ba hloleha ho batlela Molefi thuso kapele.
 - A nyala Morongwe eo e reng ha ho phethiswa moetlo e be o nena lebitso leo a le rehwang bohadi, o hana ho bekwa, o a tsuba ebile o nwa le jwala.
 - Morongwe o kena dikamanong tsa lerato a ntse a nyetswe. Tsena tsohle di rarhantse maemo a tshwantshiso. ✓ ✓

[Motshwai a mamedisise karabo ya mohlahlobuwa mme a mo abele matshwao bakeng sa dikarabo tse nepahetseng]

(2)

- 19.11 Mofammere ke mothusi wa molwantshuwa. O ne a thusa Molefi ka dikeletso le ho mo hlokomedisa ka dira tse mo potapotileng tseo a di nkang e le bana babo empa ho se jwalo. ✓ ✓

(2)

- 19.12 Mongodi o ananela ditaba tsa setso ho feta tsa Sekreste kaha o ntsheditse pele lehlakore la setso mme lehlakore la Sekreste o le hlahisitse hanyane feela yaba ha a le tshehetse hantle. ✓ ✓ ✓

(3)

[25]

POTSO YA 20: MOFUTA WA POTSO E TELELE

LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba

Selelekela

Kaha moqoqo ona o lokela ho hlahisa mahlakore a mabedi a taba ya mohlahlobuwa, selelekela se fe moqoqo tsepamo le motjha oo o lokelang ho o nka ha a hlalosa hore ebe dikeletso tsa Seipati ho Naledi di ne di aha kapa di heletsa. Se boele se bontshe kutlwisiso e phethahetseng ya sehlooho, se nto hlahisa ntlhakemo ya mohlahlobuwa.

Karabo e ka lebellwang

Mohlahlobuwa o lekola mahlakore a fapaneng a sehlooho ebe o nehelana ka dintlha tse hanyetsanang le tse dumellanang a sa tshehetse lehlakore lefe kapa lefe. Mohlahlobuwa a ka fihlela qeto e itseng pheletsong ya moqoqo, empa dintlha tse tshehetsang le tse kgahlanong di lokela ho sekasekwa ha ho ntse ho ngolwa moqoqo.

Seratswana ka seng se be le mohopolo wa sehlooho o hodisang ntlhakemo, e se ke ya e ba lethathamo la diketsahalo feela tse hlahang ka bukeng. A ntshetse pele moqoqo ka ho bontsha ka mehlala e tswang bukeng. A bontshe dintle le dimpe tsa dikeletso tsa Seipati ho Naledi.

Mofuta ona wa moqoqo ha o nke lehlakore mme sepheo sa wona ke ho nehelana ka maikutlo a lekaneng mahlakoreng a mabedi a kang.

Phethelo

Phethelo ya hae e lokela ho tlamahanya mehopolu ya hae ka ho phethahala.

[Motshwai a badisise nehelano ya mohlahlobuwa, mme a mo abele matshwao ho ya kamoo a ikamahantseng le sehlooho kateng.]

[25]

POTSO YA 21: LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba

21.1 E re kumela hore Naledi o tla qetella a ile mosebetsing wa Tsietsi ho batlisisa lebaka la ho lelekwa ha hae kaha a sa kgolwe hore Tsietsi a ka lelekwa ntle ho mabaka.

E re kumela hore Naledi o tla qetella a bile le dikamano tsa marato le Mohlouwa kaha o ne a ile a kopana le yena mme Mohlouwa a ipala mabala a kgaka ho yena. ✓ ✓

[Tshwaya e le nngwe.]

(2)

21.2

- 'Jwale o tebelletsweng mosebetsing hoba tsa seteraeke sa maoba le itse ke tshomo ka mathetho?'
- O re ntate Mohlouwa o o tebetse feela ntle ho lebaka?
- Keng eka ditaba tsa hao di a bata tjee, aubuti Tsietsi?
- Na ho a kgoneha hore motho a tebelwe feela ntle ho lebaka?
- ...empa ke na le kgwaonyana hore ntate Mohlouwa a ka o nyaola feela ntle ho lebaka.
- Na ruri motho a ka o nyaola feela tjena ntle ho lebaka? ✓

[Tshwaya e le nngwe feela]

(1)

21.3 Naledi le Mohlouwa ba ne ba kopanela dikantorong tsa Mohlouwa ka kgopolo ya hore ha ba bonwe empa ketso tsa bona di ne di le pepeneneng bathong ba bang. ✓ ✓

(2)

21.4 Leeme le kgethollo di hlahiswa ke ha ho tebelwa Tsietsi feela bakeng sa hore ho tebelwe le Thapelo kaha bobedi e ne e le bona batho ba neng ba etella mohwanto pele. ✓ ✓

(2)

21.5 Mongodi o atlehile. O bontsha ka mehlala e mmalwa kamoo dikgopi tse neng di sitisa tswelopele ya lelapa la Tsietsi tse kang; ho ba kojwana di mahetleng, ho se fumantshwe ntlo ya RDP, ho lelekwa mosebetsing le ho nkelwa mosadi di qetelletseng di fetotse pelo ya Tsietsi a ba a qetella a bolaile dibapadi tse ding. ✓ ✓

(2)

21.6

- Mothinya o sa lebellwang ke ha Naledi a kena dikamanong tsa lerato le ntate Mohlouwa kaha o ne a sa mo rate.
- Ke ha Seipati a se a se na nako ya Naledi ha Naledi a ne a le maqakabetsing ka lebaka la ho ratana ha hae le Mohlouwa.
- Ke ha Tsietsi a bolaya bana le batho bohle bao e neng e le majwe a kgopiso bophelong ba hae. ✓ ✓ ✓

[Tshwaya e le nngwe feela.]

(3)

21.7 Tomatso ke ha Mohlouwa a etsa eka o tebetse Tsietsi bitsong la ho arabela kopo ya Mmabatho athe o etsa moritaoke hore Mmabatho a se lemohe hore Tsietsi o tebetswe hobane Naledi a hanne ho kena dikamanong tsa marato le yena. ✓ ✓

(2)

- 21.8
- Naledi o ile a fetoha seapadi se seng se tella monna wa sona, se buang leshano mabapi le hore tjelete se e fumana kae.
 - O qetelletse a bolauwe ke monna wa hae ka baka la ho ratana le Mohlouwa. ✓ ✓
- [Tshwaya e le nngwe feela.]** (2)
- 21.9 Ka lebaka la ho ba dikojwana di mahetleng, Tsietsi le Thapelo ba ile ba kgothalletsa basebeletsi ba ha Mohlouwa ho kena mohwantong wa boipelaetso bakeng sa nyollelo ya moputso mme sena se ile sa baka kgohlano pakeng tsa mohiri le basebeletsi ba hae. ✓ ✓ (2)
- 21.10 Ha Naledi a hana ho kena dikamanong tsa lerato le Mohlouwa, Mohlouwa o ile a leleka Tsietsi mosebetsing mme seo sa raranya ditaba tsa tshwantshiso ena. ✓ ✓ (2)
- 21.11 Pheleu ke moferekanyi; o ne a thusa Mohlouwa mererong e mebe ya hae mme a sa hanyetse letho le buuang ke Mohlouwa. ✓ ✓ (2)
- 21.12 Mongodi o bonahala a sa rate ntlha ya hore motho a kene dikamanong tsa marato tse sa nepahalang hobane o ile a etsa hore Tsietsi a bolaye mosadi hang ha a utlwa ka seo. ✓ ✓ ✓ (3)
- [25]**
- MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25**
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80